

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2021

Michaela Emanovská

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Proces Machalka a spol. ve světle tehdejších
oficiálních československých médií**

Bakalářská práce

Autor práce: Michaela Emanovská

Studijní program: Historické vědy

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 23. dubna 2021

Michaela Emanovská

Bibliografický záznam

EMANOVSKÁ, Michaela. *Proces Machalka a spol. ve světle tehdejších oficiálních československých médií*. Praha, 2021. 40 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

Rozsah práce: 56 402

Abstrakt

Hlavním tématem mojí bakalářské práce je soudní proces Machalka a spol. a jeho reflexe v tehdejších československých médiích. Tento proces byl prvním vykonstruovaným monstrprocesem komunistického režimu proti římskokatolické církvi v Československu. Samotný soudní proces začal 31. března 1950 a rozsudky byly vyhlášeny 5. dubna 1950. Tento proces byl součástí řetězce událostí, kterými se komunistický režim snažil o snížení vlivu římskokatolické církve v Československu. Původním plánem komunistického režimu bylo využít pro politický proces faráře Toufara a tzv. číhošťského zázraku. Farář Toufar však nepřežil mučení, kterému byl vystaven, a komunistická strana tak hledala náhradní řešení, které našla právě v opatovi Machalkovi, opatovi Tajovském a dalších. Mezi média, která byla zkoumána a ze kterých byla zpracována obsahová mediální analýza, patří Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Katolické noviny, Český zápas, Křesťanská žena a Kostnické jiskry. Obsahová analýza tak měla za úkol zodpovědět otázku „Jakým způsobem byl proces Machalka a spol. prezentován v dobových tištěných médiích?“ a s ní související podotázky „Věnovala všechna média tématu stejný či obdobný prostor z pohledu počtu článků?“; „V jakém časovém úseku se jednotlivá média tématu věnovala?“; „Panoval mezi médii rozdílný přístup k tématu podle toho, jakým čtenářům byly tiskoviny určeny?“.

Abstract

The main topic of my bachelor thesis is the trial of Machalka and co. and its reflections in the Czechoslovak media at that time. This process was the first fabricated monster trial of the communist regime against the Roman Catholic Church in Czechoslovakia. The trial itself began on March 31, 1950, and the sentences announced down on April 5, 1950. The trial was part of a chain of events by which the communist regime sought to reduce the influence of the Roman Catholic Church in Czechoslovakia. The original plan of the communist regime was to use the pastor Toufar and the so-called Číhošť miracle for the political process. However, Pastor Toufar didn't survive the torture which he was exposed to and the Communist Party sought an alternative solution, which was found in Abbot Machalka, Abbot Tajovský and others. The media which were researched and from which the content media analysis was processed included Rudé právo, Lidová demokracie,

Svobodné slovo, Katolické noviny, Český zápas, Křesťanská žena and Kostnické jiskry.

The task of the content analysis was to answer the question “How was the process of Machalka end co. presented in print media back then? ” and related sub-questions“ Did all media devote the same or similar space to the topic in terms of the number of articles? ”; "In what time frame did the individual media address the topic?"; "Was there a different approach to the topic among the media depending on which readers the printed matter was intended for?"

Klíčová slova

Machalka a spol., soudní proces, komunismus, mediální analýza, tištěná média

Keywords

Machalka and co., the trial, communism, the kontent media analysis, print media

Title/název práce

Trial of Machalka and co. in light of the official Czechoslovak media at the time

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Kunštátovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval, trpělivost, cenné rady a odborné vedení.

Obsah

Úvod	2
1. VZTAH STÁTU A ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE V LETECH 1948-1950	7
2. PROCES MACHALKA A SPOL.	10
3. MÉDIA V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1948	13
4. KVANTITATIVNÍ OBSAHOVÁ ANALÝZA	15
5. TIŠTĚNÁ MÉDIA	17
5.1 RUDÉ PRÁVO	17
5.2 LIDOVÁ DEMOKRACIE	18
5.3 SVOBODNÉ SLOVO	20
5.4 KATOLICKÉ NOVINY	22
5.4.1 KATOLICKÉ NOVINY – ČESKÉ	22
5.4.2 KATOLICKÉ NOVINY – SLOVENSKÉ	23
5.5 ČESKÝ ZÁPAS	24
5.6 KŘEŠŤANSKÁ ŽENA	25
5.7 KOSTNICKÉ JISKRY	26
6. HODNOCENÍ	28
6.1 STRANICKÉ TISKY	28
6.2 NÁBOŽENSKÉ TISKY	29
6.3 VÝSLEDEK ANALÝZY	30
7. BROŽURA CO SE SKRÝVALO ZA ZDMI KLÁŠTERŮ	32
ZÁVĚR	34
Summary	36
Použitá literatura	38

Úvod

Rok 1950 se zapsal do dějin Československa mimo jiné několika soudními procesy, které komunistická strana zinscenovala po svém převzetí moci v roce 1948. Nejčastěji zmiňovaným je proces Milady Horákové. Pozornost jemu věnovaná je jistě zasloužená. Právě on je tím, který patří do všeobecného povědomí. Historik Karel Kaplan ho nazval „největším historickým procesem“.¹ Méně známý je ale fakt, že dva měsíce předtím než započal samotný proces s Miladou Horákovou, se konal jiný politicky motivovaný proces, jenž byl fakticky jeho „generální zkouškou“². Tím bylo soudní řízení, které vstoupilo ve známost jako proces Machalka a spol. A právě on stojí ve středu zájmu této bakalářské práce.

Jednalo se o první monstrproces komunistického režimu proti římskokatolické církvi, který se konal na počátku dubna roku 1950. Toto soudní přelíčení dostalo jméno podle novoříšského opata Augustina Machalky. Spolu s ním bylo souzeno dalších devět představitelům římskokatolické církve. Toto soudní řízení navazuje na tzv. číhošťský zázrak, a naopak předchází tzv. Akce K. Číhošťský zázrak je událost, ke které došlo v obci Číhošť v prosinci 1949. Při kázání faráře Toufara se, dle přihlížejících věřících, pohnul kříž. Komunistický režim této události využil k útokům proti římskokatolické církvi. Výsledkem byl soud s Machalkou a ostatními. Akce K byla akce, při které došlo k násilné likvidaci všech mužských klášterů a to v dubnu 1950³, bezprostředně tedy navazovala na proces Machalka a spol.⁴ Výše uvedené situace patřily do řetězce událostí, kterými komunistický režim útočil na římskokatolickou církev. K hlavním persekčním krokům kromě soudních procesů a akce K patřilo také rušení bohosloveckých fakult a učilišť⁵ a

¹ FORMÁNKOVÁ Pavlína, KOURA Petr, *Žádáme trest smrti: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 19.

² Tamtéž, s. 33.

³ Kromě akce K, se v režii komunistického režimu konala také akce P (likvidace řeckokatolické církve) a akce Ř (zavírání ženských klášterů).

⁴ Proces Machalka a spol. nebyl jediným soudním procesem proti římskokatolické církvi. Na konci roku 1950 následoval proces Zela a spol. Pro toto řízení se vžil název „Proces proti vatikánským agentům v Československu“. Biskup Zela a dalších osm obviněných byli shledáni vinnými, přičemž trestem bylo jedno doživotí a dále tresty odnětí svobody v délce trvání mezi 10 a 25 lety. K velkému protikatolickému procesu došlo také na Slovensku na začátku roku 1951. Jednalo se o proces Buzalka a spol., při kterém byli souzeni tři biskupové (Buzalka, Vojtašák a Gojdič).

⁵ V roce 1950 bylo bohoslovecké studium v českých zemích soustředěno do jediné, státem kontrolované, fakulty a to Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Praze, všechny ostatní bohoslovecké fakulty a učiliště byly zrušeny.

centralizování kněžských seminářů do dvou tzv. generálních seminářů v Praze a Bratislavě⁶.

Moje bakalářská práce si klade za cíl nejprve představit samotný soudní proces v kontextu vztahu státu a církve po roce 1948 s důrazem na dění mezi koncem roku 1949 a dubnem 1950 a poukázat tak na souvislosti mezi jednotlivými událostmi a tím také na systematický postup komunistického režimu proti římskokatolické církvi. Dále pak zodpovědět výzkumnou otázku „Jakým způsobem byl proces Machalka a spol. prezentován v dobových tištěných médiích?“ Tato základní otázka je dále členěna na dílčí podotázky a to tak, aby došlo k souhrnnému vysvětlení toho, jakým způsobem dobová média pracovala s tímto tématem. Proto do dílčích otázek patří následující: „Věnovala všechna média tématu stejný či obdobný prostor z pohledu počtu článků?“; „V jakém časovém úseku se jednotlivá média tématu věnovala?“; „Panoval mezi médii rozdílný přístup k tématu podle toho, jakým čtenářům byly tiskoviny určeny?“.

Proces Machalka a spol. je téma, kterému je věnována pozornost hlavně z pohledu vztahu státu a církve a také v celkovém kontextu boje komunistického režimu proti římskokatolické církvi a s tím spojených politických soudních procesů na počátku 50. let 20. století. Mezi primární prameny, které vyšly v edičních souborech, patří edice dokumentů, kterou k procesu Machalka a spol. zpracoval římskokatolický kněz a řeholník Daniel Atanáz Mandzák *Dokumenty k procesu s Augustinom Machalkom a spol.*⁷ a také edice dokumentů vydaná Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951.*⁸ Díky faktu, že je tato událost nerozlučně spjata nejen s dějinami římskokatolické církve na území Československa, ale i s dějinami samotného Československa, věnovala se tomuto tématu řada historiků, např. Stanislav Balík a Jiří Hanuš v publikaci *Katolická církev v Československu 1945-1989*⁹ nebo Karel Kaplan ve svém díle *Stát a církev v Československu 1948-1953*¹⁰. Zajímavá jsou také díla bývalého politického vězně a katolického aktivisty Václava Vaško, to i přes fakt, nebo snad možná

⁶ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 112.

⁷ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol.*, Bratislava: Ústav paměti národa, 2009.

⁸ BULÍNOVÁ Marie, *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951, edice dokumentů, I. Církevní komise ÚV KSČ (,církevní šestka) duben 1949-březen 1950* Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci se Státním ústředním archivem v nakladatelství DOPLNĚK, 1994.

⁹ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.

¹⁰ KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu 1948-1953*, Brno: Nakladatelství Doplněk, 1993.

právě proto, že jeho díla jsou ovlivněna jeho osobními zkušenostmi a postoji¹¹. Jako příklady lze uvést tituly *Dům na skále*, *Církev zkoušená I.* nebo *Dům na skále 2, Církev bojující*.¹² Mezi další historiky, kteří se zabývají problematikou pronásledování římskokatolické církve komunistickým režimem, patří Vojtěch Vlček. Přínosné je jeho dílo *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*.¹³ O aktuálnosti daného tématu může určitým způsobem svědčit i zájem studentů, kteří si příbuzné téma v posledních letech zvolili pro svoji diplomovou práci. Dle mého názoru mezi ty zdařilejší patří např. Diplomová práce Jiřího Cvrčka z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích „Proces Augustin Machalka a spol.“ z roku 2016¹⁴. Moje bakalářská práce se pak pokusí doplnit řadu děl na toto téma o pohled na problematiku reflexe Machalkova procesu v soudobých tištěných médiích.

Kromě výše uvedených pramenů a literatury jsem pro svoji bakalářskou práci využila také soudobé tištěné prameny: Rudé právo, Katolické noviny, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Křesťanská žena, Český zápas a Kostnické jiskry. Dále pak brožuru *Co se skrývalo za zdmi klášterů*¹⁵. Tato kniha autorů Jindřicha Neulse a Miroslava Dvořáka účelově vydaná v masovém nákladu v květnu 1950 Ministerstvem informací sice nespadá do kategorie klasických novinových deníků či týdeníků, nicméně je plynulým pokračováním v procesu informovanosti občanů tehdejšího Československa o případu Machalka a spol.¹⁶

Tyto prameny jsou základním zdrojem informací pro zpracování mediální analýzy, která má zodpovědět výše uvedenou výzkumnou otázku a s ní spojené podotázky.

Jednotlivá tištěná média byla vybrána s ohledem na cílovou skupinu uživatelů těchto tiskovin. Média lze rozdělit do dvou skupin. První skupina obsahuje tiskoviny, které

¹¹ Vaško Václav jako přímý aktér angažovaný v církevním děním přenesl své zkušenosti také do významného dvojdílného díla *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I. a II.*

¹² VAŠKO Václav, *Dům na skále, Církev zkoušená I., 1945-začátek 1950*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.; VAŠKO Václav, *Dům na skále 2, Církev bojující, 1950-květen 1960*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

¹³ VLČEK Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2003.

¹⁴ Tato práce zabývá postavou Augustina Machalky, jeho života a jeho rolí v rámci celého procesu.

¹⁵ NEULS Jindřich, DVOŘÁK Miroslav, *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

¹⁶ Komunistickému režimu sloužily propagandistické brožury k šíření komunistického přesvědčení mezi širokou veřejností, příp. k politické výchově členů strany. Machalkův proces nebyl jediný, ve kterém bylo brožury k propagandě využito. Mezi takové obdobné patří brožura k Rajkově procesu či brožura *Říkáme lidem pravdu* v souvislosti boje proti „americkému brouku“.

byly vydávány jednotlivými politickými stranami. Jedná se o listy: Rudé právo, Lidová demokracie a Svobodné slovo. Rudé právo bylo deníkem a ústředním tiskovým orgánem KSČ. Lidová demokracie pak byla deníkem Československé strany lidové. Svobodné slovo zase ústředním deníkem Československé strany socialistické. Analýza článků z těchto periodik by se tedy měla zaměřit na zjištění faktu, zda se jednotlivé tiskoviny věnovaly procesu Machalka a spol. různým způsobem, tj. zda k tomuto tématu přistupovaly odlišně právě s ohledem na politickou stranu, kterou byly vydávány. Druhá skupina pak obsahuje tištěná média, která cílila na nábožensky založené čtenáře. Pro analýzu byly vybrány Katolické noviny, Křesťanská žena, Český zápas a Kostnické jiskry. Katolické noviny byly nejrozšířenějším katolickým periodikem, byť dlouho vycházejícím bez církevního schválení. Křesťanská žena byla vydávána Svazem katolických žen a dívek. Český zápas je periodikem Církve československé¹⁷. A Kostnické jiskry byly vydávány uskupením Kostnické jednoty, která sdružuje některé české evangelické církve. Analýza má tedy za úkol zjistit, zda a jak se odlišoval přístup médií určených pro čtenáře, kteří se hlásili k římskokatolické církvi a médií, která naopak cílila na čtenáře církve evangelické či husitské.

Jedná se tedy o vzorek, který je podle mého názoru dostačující proto, aby bylo možné zodpovědět výše uvedenou výzkumnou otázku a také k ní přidružené podotázky. A dále aby bylo možné provést srovnání v obou skupinách.

Na jedné straně je zde předpoklad, že média přistupovala k informování o procesu Machalka a spol. rozdílně právě s ohledem na své cílové čtenáře. Na straně druhé je možné se domnívat, že někde byl způsob informovanosti podobný s ohledem na fakt, že např. jak Rudé právo, tak Katolické noviny byly přímo kontrolovány KSČ, resp. její mocenskou mašinérií. Úkolem mediální analýzy tak je tyto předpoklady potvrdit či vyvrátit.

Mezi literaturu, kterou jsem využila při práci s mediální analýzou, patří publikace *Analýza obsahu mediálních sdělení* od autorů Winfrieda Schulze, Lutze Hageny, Helmuta Scherera a Ireny Reifové¹⁸; *Politická komunikace a média* od Jana Jiráka a Blanky Říchové¹⁹; *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956* od Karla Kaplana a Dušana

¹⁷ Církev československá je název církve do roku 1971, kdy byl název změněn na Církev československá husitská.

¹⁸ SCHULZ Winfried, HAGEN Lutz, SCHERER Helmut, REIFOVÁ Irena, *Analýza obsahu mediálních sdělení*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998.

¹⁹ JIRÁK Jan, ŘÍCHOVÁ Blanka, *Politická komunikace a média*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000.

Tomáška²⁰.

Pro samotnou analýzu bylo nejdříve třeba určit výběrový soubor, tedy výběr článků, které přicházejí v úvahu pro samotnou analýzu. V mém případě se jedná o články v jednotlivých tiskovinách, které se věnovaly tématu procesu Machalka a spol. S určením výběrového souboru souvisí také určení časového hlediska. V tomto případě je určení časového prostoru složitější, protože každé médium se problému věnovalo po jiný časový úsek. Zpracovány tak budou články, nejen z období samotného procesu či bezprostředně po něm, ale i články, které vyšly s odstupem i několika týdnů avšak tématu se dotýkaly. Pro příklad lze uvést Kostnické jiskry, které se procesu Machalka a spol. věnovaly pouze v jednom svém vydání a to dne 13. dubna 1950 v článku s názvem „Soud nad podvratnou činností klášterů“, a Katolické noviny, které o události začaly informovat poprvé 9. dubna 1950 textem „Před křížem v soudní síni“ a pokračovaly v dalších dvou vydáních. 23. dubna 1950 pak vyšel článek, který se procesu Machalka a spol. také dotkl, a to článek s názvem „Vlastenecký rozkvět síly“. V těchto případech tak mediální analýza bude srovnávat a hodnotit rozdílný počet vydání a s tím spojený časový úsek, kdy se noviny případu věnovaly a také rozsah a obsah článků. Takto získané údaje mají pomoci konečnému srovnání a zodpovězení výzkumných otázek.

²⁰ KAPLAN Karel, TOMÁŠEK Dušan, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

1. VZTAH STÁTU A ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE V LETECH 1948-1950

Rok 1948 znamenal pro tehdejší Československo změny, které ovlivnily životy lidí na další dlouhá desetiletí. Důsledkem událostí mezi 13. a 25. únorem bylo převzetí moci komunistickou stranou a důsledná likvidace parlamentní demokracie a právního státu. Římskokatolická církev jako jeden z přirozených protivníků režimu se dostala do hledáčku komunistické strany. Komunismus je režim postavený mj. na marxisticko-leninském ateismu, římskokatolická církev je tak jeho ideologickým nepřítelem. Útoky na církev začaly likvidací církevního tisku. Jako odůvodnění komunistický režim zmiňoval nedostatek papíru, a to přesto, že v této době byla celá země zaplavena komunistickými propagačními materiály.²¹

Záměrem komunistické strany bylo stvoření národní církve.²² A proto následný postup komunistů byl jasný – jejich tažení směřovalo proti Vatikánu jako „cizí moci“ s cílem izolovat jej od katolické církve a Vatikán prezentovat právě jako nástroj cizí a nepřátelské moci.²³

15. dubna 1948 vzniká při Ústředním akčním výboru Národní fronty Komise pro církevní a náboženské otázky. Za úkol má tato komise jednání s představiteli církve o novém uspořádání církevněpolitických poměrů.²⁴ Předsedou se stává Alexej Čepička, zeť Klementa Gottwalda, který se snaží ke spolupráci přizvat pouze kněze, kteří jsou ochotní s komunisty spolupracovat, např. Josefa Plojhara, který se tak stává symbolem kolaborace některých katolických kněží.²⁵ Celkový počet kněží ochotných ke spolupráci se pohyboval kolem 180.²⁶

Ač po určitou dobu docházelo k jednání mezi církví a státem²⁷, 22. března 1949 přišel zlomový okamžik, kdy byla tato jednání ukončena. Důvodem bylo nalezení

²¹ VAŠKO Václav, *Dům na skále, Církev zkoušená I.*, ..., s. 70.

²² KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953* ..., s. 37.

²³ Tamtéž.

²⁴ VAŠKO Václav, *Dům na skále, Církev zkoušená I.*, ..., s. 72.

²⁵ Tamtéž, s. 73.

²⁶ KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953* ..., s. 29.

²⁷ Pro příklad lze uvést rozhovory delegací církvi a Národní fronty z června 1948, které zahájil Čepička výčtem akcí, které „dokazují nepřátelský postoj církve k režimu“. Na druhou stranu se však církev účastnila slavnostní volbě prezidenta, přičemž tento skutek byl komunistickou stranou prezentován jako souhlas církve s režimem. Ve vyhroceném prostředí léta 1948 také došlo k prvním veřejným projevům odporu proti režimu a to na XI. všesokolském sletu či při pohřbu prezidenta Beneše.

odposlouchávacího zařízení na biskupské konferenci ve Starém Smokovci.²⁸ Arcibiskup Beran proti odposlechu protestoval 25. března 1949 u ministra vnitra. Reakce komunistické strany na sebe nenechala dlouho čekat. Strana vyloučila, že by za instalaci odposlechu byla zodpovědná, ale uvedla, že je možné, že na vině je přímo Vatikán nebo zahraniční novináři.²⁹ Jednání mezi církví a státem tak skončila neúspěchem. Reakcí na tento neúspěch byl pokus komunistické strany rozvrátit církev založením schismatické Katolické akce.³⁰ Cílem Katolické akce bylo: „[...] vyvíjeti činnost přísně v rámci věrouky římskokatolické, nebudou se v něm projevovat žádné disidentské tendence (heslo Pryč od Říma), ale přitom bude naprosto jednoznačně vystupovat pro lidově demokratické zřízení a socialistickou výstavbu.“ [...] „V kritice Vatikánu bude ukazovat na to, že politika Vatikánu je něco jiného než učení církve římskokatolické.“ [...] „bude podporovat pokrokové duchovní“.³¹

Mezi důležité mezníky vztahu státu a církve patří říjen 1949, kdy došlo v Národním shromáždění ke schválení zákonů, které znamenaly ztrátu autonomie církví. Jednalo se o Zákon č. 217/49 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a o Zákon č. 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.³² Státní úřad pro věci církevní sloužil komunistické moci k vykonávání přímého dozoru nad církví a Zákonem č. 218 se kněží stali zaměstnanci státu závislými na vyplácení platu ze státního rozpočtu.³³

Výše popisované situace tak představují řetězec událostí, na které chtěl komunistický režim navázat velkým soudním procesem proti římskokatolické církvi. Záminku našel v události, která se stala na sklonku roku 1949 a která ukazuje krutost, kterou s sebou přinesl komunistický režim a na kterou pak následně přímo navázal soudní proces Machalka a spol. 11. prosince 1949 došlo k tzv. „číhošťskému zázraku“. Událost se stala v číhošťském kostele, při kázání faráře Josefa Toufara. Podle svědků, kteří byli v té době v kostele přítomni, se kříž v kostele vychýlil z osy při slovech faráře: „Zde ve svatostánku je náš Spasitel, kterého mnozí neznají.“³⁴ Pověst o zázraku se začala šířit mezi lidmi a komunistický režim se rozhodl reagovat. Komunisté chtěli přimět faráře Toufara,

²⁸ KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953 ...*, s. 65.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu ...*, s. 71.

³¹ BULÍNOVÁ Marie, *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951 ...*, s. 31.

³² VAŠKO Václav, *Dům na skále, Církev zkoušená ...*, s. 166.

³³ VLČEK Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem ...*, s. 33.

³⁴ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu ...*, s. 35.

aby přiznal, že kříž rozkýval sám. Tím by ho mohli ukázat jako podvodníka jednajícího ve jménu církve. V lednu 1950 byl Toufar zatčen a k doznání přinucen brutálním bitím a mučením. Toufar na následky svých zranění umírá 25. února 1950.³⁵

Komunistický režim, který původně počítal s tím, že povede s Toufarem soudní proces, který by církev zdiskreditoval, se rychle musel rozhodnout čím tento proces nahradit. Rozhodnutí padlo na Machalku, Tajovského a další. Opati Machalka a Tajovský byli zatčeni již v souvislosti s číhošťským zázrakem. Je velice pravděpodobné, že Machalka Toufara vůbec neznal. Tajovský však byl Toufarův spolužák ze školy a v době po tzv. číhošťském zázraku Toufara navštívil.³⁶ A opat Tajovský se znal také s Augustinem Machalkou. Toto fádňí spojení komunistickému režimu stačilo k tomu, aby bylo „dokázáno“, že Machalka a Tajovský číhošťský zázrak v podstatě zkonstruovali.³⁷

³⁵ VAŠKO Václav, *Dům na skále 2 ...*, s. 29.

³⁶ DOLEŽAL Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012, s. 38.

³⁷ MANDZÁK Daniel Atanáz, „Agent a špion Vatikánu“ – *redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol.*, Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008, s. 265.

2. PROCES MACHALKA A SPOL.

K zatčení novoříšského opata Augustina Machalky došlo 3. února 1950. Již o několik dní dříve, 30. ledna 1950, byl zatčen opat želivského kláštera Vít Tajovský. Ve dnech 14. až 18. března 1950 zatkla Bezpečnost sedm dalších řeholníků, přičemž jejich výběr provedl Alexej Čepička³⁸. Jednalo se o tyto osobnosti: jezuitského provinciála Františka Šilhana, jezuitu Adolfa Kajpra a Františka Mikuláška, zakladatele Apoštolátu III. řádu sv. Františka Jana Evangelistu Urbana, dominikána Silvestra Braita, redemptoristy Ivana Mastyliaka a Jana Blesíka.³⁹

Zatčeným byla připisována protistátní činnost, ke svému obvinění však vyšetřovatelé neměli důkazy a řeholníky se snažili k přiznání přinutit násilím.⁴⁰ Často je umišťovali do korekcí⁴¹, odpírali jim spánek a zatčení museli také absolvovat mnohahodinové výslechy, často ve stoje a se zavázanými očima.⁴² Zároveň jim bylo vyhrožováno ohrožením života jejich bližních, a pokud stále nebylo dosaženo jejich přiznání, pak byly řeholníkům podávány halucinogenní látky.⁴³ Např. Augustin Machalka ve své výpovědi ze 7. února 1950 v souvislosti s tzv. číhošťským zázrakem tvrdil: „jsem s opatem Tajovským nevedl vůbec žádné řeči o tom, že by se čekal nějaký zázrak a nebo nějaké zjevení svatého Kříže [...] jsem o nějakém předpověděném zázraku a nebo zázraku vůbec nikým, opravuji, anebo zjevení vůbec s nikým nemluvil“.⁴⁴ 28. února 1950, po několika týdnech mučení se nakonec „přiznal“, resp. doznal, co se po něm chtělo: „jsem si vědom, že jsem se těžce provinil proti Lidově demokratické Republice Československé a svým počínáním jsem brzdil výstavbu socialistické společnosti. Na svoji obhajobu bych chtěl však uvést to, že jsem byl úplně pod vlivem nepřátelské politiky vatikánského státu ...“.⁴⁵

Samotný proces byl komunistickou stranou pečlivě připraven. V zápisu z porady na ministerstvu spravedlnosti o politické koncepci, režii a propagačním využití procesu s představiteli církevních řádů z 25. března 1950 je uvedeno: „[...] Předmětem porady byly

³⁸ Alexej Čepička – 25. února 1948 až 25. dubna 1950 ministrem spravedlnosti.

³⁹ BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu ...*, s. 157.

⁴⁰ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom ...*, s. 22.

⁴¹ Korekce – podzemní místnost bez vytápění, postele či jídla a pití.

⁴² BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu ...*, s. 157.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom ...*, s. 90.

⁴⁵ Tamtéž, s. 98.

otázky politické koncepce procesu, sbírání procesního materiálu, režie procesu a otázky technické s tím související, a propagační využití procesu a jeho výsledků. [...] Procesem a procesním materiálem musí být odhalena nepřátelská politika Vatikánu proti zemím lidové demokracie a Sovětskému svazu a dokumentováno, že řády a kláštery byly přímo zapojeny do této rozvratnické politiky Vatikánu a byly semeništěm protistátních činů. [...] Bude třeba [...] ukázat postoj Vatikánu v zemích kapitalisty dosud ovládaných. [...] Dále bude třeba ukázat na účast Vatikánu při intrikách a útocích proti Sovětskému svazu (účast Vatikánu na intervencích a sabotážní činnosti)⁴⁶. Dále zápis obsahuje informace o tom, jakým způsobem má být pracováno s procesním materiálem a je zde popsána režie a technika procesu, např. kdy přesně proces začne, kdy bude vynesena rozsudek atp. Samostatná část je věnována propagaci procesu a to včetně komise ustanovené za účelem vydání brožury o procesu, která později vyšla pod názvem „Co se skrývalo za zdmi klášterů“.

Proces začal 31. března 1950 a vnesení rozsudků proběhlo 5. dubna 1950. V prvních dnech proběhlo čtení obžaloby a výslechy obžalovaných. Obžalovací spis mimo jiné obsahuje informace: „[...] všichni obvinění jsou věrnými služebníky Vatikánu, v jehož špionážních službách pracují. [...] Svoji špionážní službu dal zcela do služeb jejich (americké) zpravodajské služby. Zaměřil svoji činnost zejména proti lidovým demokraciím. [...] Rozvratnou činnost na území našeho státu rozdělil tak, aby každý řád měl přidělen přesný úsek. [...] Kláštery klesly na rafinovaně sestrojené nástroje imperialistické války připravované zahraniční reakcí proti SSSR a lidově demokratickým státům.“⁴⁷ Otázky kladl předseda senátu a po něm také prokurátoři. Obžalovaným však při výsleších nebylo umožněno dokončit své myšlenky, neměli příliš možností, jak se pokusit vyvrátit obvinění.⁴⁸ Obžalovaní měli také přiděleny obhájce, kteří však do procesu příliš nezasahovali.⁴⁹

Výsledek procesu byl předem jasný a rozsudek zněl: těžký žalář 25 let pro Augustina Machalku, 25 let pro Františka Šilhána, 20 let pro Víta Tajovského, 15 let pro Josefa Braitu, 14 let pro Josefa Urba, 12 let pro Adolfa Kajpra, 10 let pro Jana Blesíka, 9 let pro Františka Mikuláše, 2 roky pro Stanislava Bartáka⁵⁰. Jan Mastiliak dostal doživotí.⁵¹

⁴⁶ BULÍNOVÁ Marie, *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951 ...*, s. 422.

⁴⁷ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom ...*, s. 204

⁴⁸ Na rozdíl od pozdějších procesů se však nemuseli učit své výpovědi nazpaměť.

⁴⁹ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom ...*, s. 22.

⁵⁰ Nízký trest získat díky spolupráci s komunistickou mocí, když vypovídal proti Machalkovi.

Uděleny byly také peněžité tresty a u všech kromě Bartáka byla vyslovena konfiskace celého jmění.⁵²

⁵¹ MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom ...*, s. 431.

⁵² Tamtéž.

3. MÉDIA V ČESKOSLOVENSKU PO ROCE 1948

To, že komunistická strana vedená Klementem Gottwaldem převzala po únoru 1948 moc v zemi, znamenalo změny ve všech sférách života. Není proto překvapivé, že v nové situaci se ocitla také média. Byla zde velká snaha o co největší míru centralizace řízení společnosti a co největší míru kontroly a využívání kulturní sféry.⁵³ Tisku tak byla přisouzena propagandistická role výchovné, přesvědčovací a osvětové instituce.⁵⁴ Již 23. února byl v Československé tiskové kanceláři ustanoven akční výbor. Rychlé odstranění všech nepohodlných žurnalistů z novinářského stavu pak umožňoval zákon č. 101/47 Sb. O postavení redaktorů a o Svazu novinářů.⁵⁵ Komunisté tak vyvíjeli snahu o to, aby se média stala nástrojem, který měl formulovat souhlasný postoj obyvatel státu k politice KSČ. Způsob, jakým se komunistická strana o toto snažila, byla regulační opatření, která by znamenala centralizované ovládání mediální produkce a její podřízení potřebám KSČ.⁵⁶

Nedílnou součástí „stranického řízení“ se stala také cenzura hromadných sdělovacích prostředků, kultury i osvěty. Od roku 1948 až do roku 1953 se realizovala nejprve jako cenzura stranická, následně pak jako cenzura státně-stranická.⁵⁷ V září 1948 vznikla Kulturní rada, útvar, na které komunistické vedení přeneslo výkon kontroly a řízení hromadných sdělovacích prostředků. Avšak dennodenní kontrolu zajišťovalo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ.⁵⁸ Když činnost Kulturní rady začala být utlumována, pak pravomoc převzal tiskový odbor ÚV KSČ a tiskoví referenti v krajském komunistickém aparátě.⁵⁹ Ústřední tiskový odbor byl později rozdělen na tiskový a pro rozhlas.

Mezi úkoly tiskového odboru ÚV KSČ patřilo dávat redakcím deníků a týdeníků politické směrnice, ale také kontrola, zda deníky směrnice plní a „zajišťují tak politiku KSČ“. Činil také šéfredaktory novin a časopisů zodpovědné za ideově politický obsah tisku a za dodržování stranické linie. Případné chyby režim hodnotil jako úmyslné činy a provokace nepřátel režimu a nepovažoval je za běžné tiskové chyby.

Komunistické instituce tak rozhodovaly o vzniku a zániku každého časopisu, novin a

⁵³ BEDNAŘÍK Petr, JIRÁK Jan, KÖPPOVÁ Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha: Grada, 2011, s. 247.

⁵⁴ Tamtéž, s. 251.

⁵⁵ Tamtéž, s. 251-252.

⁵⁶ Tamtéž, s. 256.

⁵⁷ Tamtéž, s. 12.

⁵⁸ Tamtéž, s. 12-13.

⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

také o jejich nákladu, obsahovém zaměření a o obsazení vedoucích funkcí v redakcích.⁶⁰ Komunisté také zakázali či jiným způsobem zlikvidovali velké množství novin či časopisů nekomunistických stran či dalších institucí, které považovali za své odpůrce. Pro příklad lze uvést 27 katolických časopisů v českých zemích a 28 na Slovensku.⁶¹

⁶⁰ KAPLAN Karel, TOMÁŠEK Dušan, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 1994, s. 13.

⁶¹ Tamtéž.

4. KVANTITATIVNÍ OBSAHOVÁ ANALÝZA

Kvantitativní obsahová analýza je výzkumnou metodou určenou pro ověřitelný popis komunikačních obsahů. Při jejím použití dochází ke zkoumání mediovaných obsahů s ohledem na několik vybraných znaků.⁶² Jedná se tak o analýzu, jejíž cílem je zkoumat jakými tématy se média zabývají, jak velký prostor jim věnují a dále umožňuje srovnání jednotlivých médií.⁶³

Samotný výzkumný proces při práci s médii je rozdělen do několika fází, přičemž na prvním místě je určení výzkumného tématu a výběr metody, kterou bude tento výzkum proveden.⁶⁴ V případě mé bakalářské práce se jedná o téma procesu Machalka a spol. a výzkumnou metodou je výše uvedená obsahová analýza. Po rozhodnutí jakým tématem se práce bude zabývat a výběru obsahové analýzy, následuje určení výběrových souborů, tj. jednotek přicházejících v úvahu pro analýzu.⁶⁵ V mém případě do tohoto souboru patří články věnující se případu Machalka a spol. v periodikách: Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Katolické noviny, Křesťanská žena, Český zápas a Kostnické jiskry. Samotné články tak jsou kódovací jednotkou, neboli úsekem mediálních obsahů, na kterém jsou zkoumány zvolené proměnné a jejich kategorie.⁶⁶

Mezi informační proměnné patří níže uvedené body, kdy ke každé proměnné je přiřazeno číslo pro větší přehlednost ve srovnávacích přehledech:

- I. počet článků
- II. počet užitých slov ve člancích
- III. časový úsek, po který byly články vydávány

Z takto získaných informací pak bude možné sestavit srovnání mezi jednotlivými médii z pohledu kvantity podaných informací.

Analytické proměnné pak budou sledovat obsah článku, kdy ke každé proměnné bude také přiřazeno konkrétní číslo, pod kterým tato proměnná bude sledována. Mezi sledované údaje patří:

⁶² SCHULZ Winfried, HAGEN Lutz, SCHERER Helmut, REIFOVÁ Irena, *Analýza obsahu mediálních sdělení*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998, s. 30-31.

⁶³ TRAMPOTA Tomáš, *Metody výzkumu médií*, Praha: Portál, 2010, s. 99.

⁶⁴ SCHULZ Winfried, HAGEN Lutz, SCHERER Helmut, REIFOVÁ Irena, *Analýza obsahu mediálních sdělení ...*, s. 32.

⁶⁵ Tamtéž, s. 36.

⁶⁶ TRAMPOTA Tomáš, *Metody výzkumu médií, ...*, s. 105.

1. detailní popis soudního procesu
2. obžaloba Vatikánu
3. propojenost procesu Machalka a spol. s tzv. číhošťským zázrakem
4. výskyt výrazů, které měly za úkol zdůraznit vinu nejen obžalovaných, ale i církve; typu „podvratná činnost“, „protistátní činnost“, „rozvrácení lidové demokracie“, „převrat“.

5. TIŠTĚNÁ MÉDIA

5.1 RUDÉ PRÁVO

Rudé právo bylo ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa. Začalo vycházet v roce 1920. Tento deník, který sloužil Komunistické straně k vyjádření jejího názoru, je dnes často uváděn jako příklad typických propagandistických novin.

Rudé právo začíná o procesu informovat 1. dubna 1950 a to obsáhlým článkem „Vysocí církevní hodnostáři v čele skupiny velezrádců a vyzvědačů“⁶⁷. V tomto článku je nejprve zveřejněn Obžalovací spis, ve kterém jsou uvedeny činy, ze kterých jsou jednotliví obžalovaní obviněni a následně je popsána výpověď A. Machalky a také dalších obviněných. Jedná se o detailní přepis výslechů a tak článek zabírá stranu a půl ze šesti stran tohoto vydání.⁶⁸ 2. dubna 1950 vychází články dva a to „Nové svědectví o rozvratných plánech Vatikánů proti naší republice“⁶⁹ a „Kláštery a církevní řády – střediska protistátní činnosti“⁷⁰. První článek popisuje dění z druhého dne procesu a přináší tak další výsledky obžalovaných. Součástí tohoto článku je krátká úvaha nad „pravou tváří“ obžalovaných, která má za cíl zdůraznit vinu obžalovaných (a to před samotným vynesáním rozsudku).⁷¹ Druhý zmiňovaný článek pak, jak již sám název napovídá, je komentářem působení klášterů a řádů na území Československa. Rudé právo v tomto příspěvku zdůrazňuje vinu Vatikánu, který má být tím, kdo stojí v pozadí činnosti řádů⁷². 4. dubna 1950⁷³ vychází další článek věnující se procesu a to „Vatikán usiloval o přeměnu klášterů ve střediska spiknutí proti republice“⁷⁴, který popisuje, jak praví samo Rudé právo, „třetí den procesu s desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů“.⁷⁵ Způsob informování, který byl započat 1. dubna, se ani nyní nemění. Článek obsahuje přepisy dalších výpovědí a kromě jiného také uvádí, že činnost obžalovaných neměla být ojedinělá, ale měla být součástí rozsáhlé klášterní ilegality.⁷⁶ Rudé právo tak zdůrazňuje vinu celých řádů a nejen jedinců. A jak již víme, krátce po Machalkově procesu následovala akce

⁶⁷ Rudé právo, ročník 30, číslo 78, 1. dubna 1950, s.3 a 6.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Rudé právo, ročník 30, číslo 79, 2. dubna 1950, s. 4

⁷⁰ Tamtéž, s. 5.

⁷¹ Tamtéž, s. 4.

⁷² Tamtéž, s. 5.

⁷³ 3. dubna 1950 Rudé právo nevyšlo, jelikož se jednalo o Velikonoční pondělí.

⁷⁴ Rudé právo, ročník 30, číslo 80, 4. dubna 1950, s. 4.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

zaměřena na likvidaci mužských a následně i ženských klášterů. 5. dubna 1950 vyšel další článek „Agenti Vatikánu usvědčeni z nejtěžších zločinů proti republice a jejímu lidu“.⁷⁷ V tomto příspěvku je zmiňována souvislost s tzv. číhošťským zázrakem. I ten byl předmětem výslechů. Článek obsahuje také informace o řeči, kterou měl prokurátor dr. Urválek, a ve které je opětovně Vatikán uveden jako někdo, kdo „postavil celou svou politiku do služeb imperialistů a do boje proti SSSR a lidovým demokraciím“.⁷⁸ Kromě obvinění Vatikánu a připomínky číhošťského zázraku článek uvádí také obvinění týkající se protistátní činnosti, špionáže nebo o nebezpečí, které obžalovaní mají představovat pro československou mládež.⁷⁹ 6. dubna 1950 Rudé právo na titulní straně uveřejňuje dva články: „Spravedlivý trest za špionáž a velezradu“ a „Rozsudek Státního soudu nad skupinou zrádných řádových kněží“.⁸⁰ První z nich je přepisem konečných rozsudků pro odsouzené a druhý je již jen krátkým shrnutím procesu a jeho výsledku.⁸¹

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
7	26 474	1.4.1950-6.4.1950	ano	ano	ano	ano

5.2 LIDOVÁ DEMOKRACIE

Deník Lidová demokracie byl periodikem Československé strany lidové a začal vycházet v roce 1945. Lidová demokracie se věnovala jak domácímu, tak zahraničnímu zpravodajství. Na jejích stránkách však nechyběly ani články o kultuře, sportu či ekonomice.

V Lidové demokracii vyšel první článek týkající se Machalkova procesu také již 1. dubna 1950. Deník se případu pak věnoval i každé další vydání až do 9. dubna. 1. dubna se jednalo o článek „Proces s rozvratníky před státním soudem v Praze“ a je zde detailně popsán výslech obžalovaných.⁸² V následujícím čísle deník v článku „Výpovědi obžalovaných kněží před státním soudem“ pokračuje v popisu soudního jednání⁸³, stejně

⁷⁷ Rudé právo, ročník 30, číslo 81, 5. dubna 1950, s. 4.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Rudé právo, ročník 30, číslo 82, 6. dubna 1950, s. 1.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Lidová demokracie, Roč. IV., č. 78, 1. dubna 1950, s. 3.

⁸³ Lidová demokracie, Roč. IV., č. 79, 2. dubna 1950, s. 3.

tak ve vydání ze 4. dubna v článku „Přelíčení s deseti řádovými kněžími v Praze“⁸⁴. Po výsleších proces pokračoval vystoupením prokurátorů, která jsou zachycena v článku z 5. dubna s názvem „Řeči prokurátorů v procesu s deseti řádovými kněžími“⁸⁵. Tyto první čtyři články měly všechny značný rozsah (mezi 2.538 do 3.624 slov). Takovýto prostor dal deníku příležitost vydat znění obžaloby i přepisy jednotlivých výslechů obžalovaných a svědků. I řeč prokurátora Čížka má v deníku své místo. Zde je zdůrazněna domnělá vina Vatikánu. Měl se provinít nejen spoluprací se Spojenými státy americkými, ale je také obviňován z nenávisti vůči Československu. V této souvislosti je zmíněn také číhošťský zázrak. 6. dubna pak deník v článku „Rozsudek nad skupinou řádových kněží“ čtenářům přináší přehled jednotlivých trestů, které byly uděleny⁸⁶. 7. dubna je zveřejněn rozhovor redaktora Čs. rozhlasu s papežským prelátem dr. J. Sobotkou o procesu se skupinou řádových kněží „Zpronevěřili se svému poslání“, kde dr. Sobotka zvláště zdůrazňuje svoje přesvědčení o podvodu, kterým měl být číhošťský zázrak. Rozhovor byl také příležitostí k tomu zmínit, jak měl být Sobotka překvapen, že byly v klášteře nalezeny zbraně a protistátní letáky. Jako důvod uvádí, že vše bylo provedeno jen pro „kapsu kapitalistů“.⁸⁷ Téma Machalkova procesu je využito i ve vydání z 8. dubna. Článek na úvodní straně s názvem „Nedáme si rozvracet pokojné budování a mír“ přináší informace o tom, jak „pracující schvalují spravedlivý rozsudek nad skupinou zrádných řádových kněží“⁸⁸, kde je citován např. bezpečnostní referent Škodových závodů na Smíchově Fr. Kubík: „[...] proces s vysokými církevními hodnostáři odhalil pravou tvář celé politiky Vatikánu a jeho věrných služebníků [...]“.⁸⁹ 9. dubna je v Lidové demokracii zveřejněn sloupek s názvem „Zradili příkazy křesťanství“, jedná se vlastně o obžalobu „amerických imperialistů“ a také Vatikánu, ale ne náboženství jako takového.⁹⁰ Zdůraznění viny Vatikánu je v Lidové demokracii velmi častým motivem, stejně jako oddělení Vatikánu od náboženství jako takového.

⁸⁴ Lidová demokracie, Roč. IV., č. 80, 4. dubna 1950, s. 3-4.

⁸⁵ Lidová demokracie, Roč. IV., č. 81, 5. dubna 1950, s. 3-4.

⁸⁶ Lidová demokracie, Roč. IV., č. 82, 6. dubna 1950, s. 3.

⁸⁷ Lidová demokracie, Roč. VI., č. 83, 7. dubna 1950, s. 2.

⁸⁸ Lidová demokracie, Roč. VI., č. 84, 8. dubna 1950, s. 1.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Lidová demokracie, Roč. VI., č. 85, 9. dubna 1950, s. 1.

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
8	15 269	1.4.1950- 9.4.1950	ano	ano	ano	ano

5.3 SVOBODNÉ SLOVO

Svobodné slovo bylo ústředním deníkem Československé strany socialistické. Pod tímto jménem začal deník vycházet v květnu 1945. Předcházelo mu však vydávání Českého slova a to již od roku 1907. Samotné periodikum je plně spjato s Československou stranou socialistickou a tedy i jejím osudem po roce 1948, kdy členům této strany hrozily represe ze strany komunistického režimu.⁹¹ Neobvyklé nebyly soudní procesy s členy Československé socialistické strany a s nimi spojené vysoké tresty odnětí svobody či tresty smrti.⁹² Strana se postupně dostala do područí komunistické strany a stejně tak i její periodikum.

Svobodné slovo informovalo své čtenáře o procesu Machalka a spol. obdobným způsobem jako Lidová demokracie a Rudé právo, tj. podrobně popsán je každý den procesu a končí se přehledem o výsledku procesu. Svobodné slovo začalo článek vydaným v sobotu 1. dubna 1950 „Deset řádových kněží odpovídá za svou činnost proti státu“, kde jsou shrnuty výpovědi z prvního dne procesu.⁹³ Vydání z 2. dubna se věnuje procesu hned ve dvou svých článcích: „Redemptorista Mastilák o svých akcích na Slovensku“ a „Ze zákulisí podvratné činnosti vatikánských agentů“.⁹⁴ První z článků označuje Mastiliaka za „nejzajímavější postavu procesu“⁹⁵ a následně informuje jeho působení. Je zde věnována také pozornost jeho působení v Římě a následně je obviněn, že do Říma posílal zprávy „rázu vojenského, politického a hospodářského“.⁹⁶ Soud se mu snažil situaci zhoršit připomínkou dalších soudních procesů, ve kterých měl působit⁹⁷ a také jeho spojením s banderovci⁹⁸. Připomínána je opětovně domnělá vina Vatikánu, pro který měl Mastiliak

⁹¹ KOCIAN, Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, Brno: Doplněk, 2002, s. 160.

⁹² Pro příklad lze uvést v Úvodu zmíněný proces Miladou Horákovou.

⁹³ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 78, 1. dubna 1950, s. 1-2.

⁹⁴ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 79, 2. dubna 1950, s. 4-5.

⁹⁵ Tamtéž, s. 4.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Např. případ týkající se jezuity Kolakoviče.

⁹⁸ Banderovci – utečenci z Ukrajiny, kteří se chtěli probít z Ukrajiny ovládanou Stalinem, do americké zóny

vykonávat špionážní činnost.⁹⁹ Druhá část článku se věnuje výsledku Braitu a Blesíka. Druhý článek tohoto dne má čtenářům přiblížit informace o redemptoristech a jezuitech, kdy je zdůrazněno, že obžalovaní patří k těmto řádům a měli se zabývat špionáží.¹⁰⁰ Zmiňovány jsou též „špionážní školy“, kdy jedna z nich měla sídlit v Americe.¹⁰¹ Opětovně se obvinění nevyhnul ani Vatikán označený za nepřítele státu a připomínán je také číhošťský zázrak jako „nejodpornější případ zneužití náboženského citu“.¹⁰²

I následující vydání, 4. dubna 1950 přináší další informace o probíhajícím soudním řízení: „Řádoví kněží vypovídají o své činnosti proti republice“.¹⁰³ Jedná se o další podrobné líčení procesu. Tentokrát se jednalo o předčítání souvisejících spisů z dřívějších procesů, např. o spis týkající se procesu s řeckokatolickým farářem Pavlem Huczkiem, který měl pomoci banderovcům při přechodu na Západ.¹⁰⁴ Dále jsou zde uvedeny informace o působení opata Jarolímka za války a znovu je zdůrazňována vina Vatikánu, který měl usilovat o rozvrat Československa.¹⁰⁵

V podobném duchu se nese i článek „Prokurátoři žádají přísné potrestání provinilých kněží“ ze dne 5. dubna 1950.¹⁰⁶ Zde je však také připomínána více Číhošť a propojenost tohoto případu s Machalkovým procesem. Článek je výčtem obvinění, kterému se nevyhnu nejen obžalovaní¹⁰⁷, ale opětovně ani Vatikán nebo také řeholnice.¹⁰⁸ Článek je ukončen úvahou o tom, jak se, dle autora, obžalovaní dopustili rozvracování socialistické republiky a zrady na pracujícím lidu plnicího pětiletý plán a jdoucího na cestě k socialismu.¹⁰⁹

Články „Rozsudek nad skupinou agentů Vatikánu“ a „Vatikán před soudem“ z 5. dubna 1950 završují informování Svobodného slova o procesu Machalka a spol.¹¹⁰ První z článků je přehledem trestů, které obžalovaní obdrželi. Druhý článek má opět za úkol svým čtenářům připomenout, jak velké zločiny měli obžalovaní spáchat, opakuje i

vlivu.

⁹⁹ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 79, 2. dubna 1950, s. 4.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 5.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 80, 4. dubna 1950, s. 4.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 81, 5. dubna 1950, s. 4.

¹⁰⁷ Soud také zveřejňuje informaci o pomoci, kterou měly kláštery poskytnout nacistům.

¹⁰⁸ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 81, 5. dubna 1950, s. 4.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Svobodné slovo, ročník VI., číslo 82, 6. dubna 1950, s. 1-2.

obvinění proti Vatikánu. Jedná se v podstatě o shrnutí dříve uvedených faktů.¹¹¹

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
7	16 765	1.4.1950-6.4.1950	ano	ano	ano	ano

5.4 KATOLICKÉ NOVINY

5.4.1 KATOLICKÉ NOVINY – ČESKÉ

Katolické noviny začínají vycházet v neděli 19. června 1949, tedy v době, kdy vrcholila snaha o rozdělení církve pomocí kolaborantské Katolické akce. Měly se stát „hláskou troubou“ komunistické politiky vůči církvím.¹¹²

Katolické noviny vydávané v Česku se procesu Machalka a spol. věnují po tři týdny. Začínají 9. dubna 1950 obsáhlým článkem „Před křížem v soudní síni“. Jsou zde představeni obžalovaní, přičemž je připomenuta i vazba na tzv. číhošťský zázrak. U každého obžalovaného je uvedeno, jakým zločinů se měl dopustit. Např. u Augustina Machalky je uvedeno, že „při kázáních rozvracel lidově demokratické zřízení“, Jan Blesík měl „nabádat věřící k boji proti lidově demokratickému zřízení“, Janu Urbanovi pak přisuzují zločin „vytvoření zpravodajské sítě [...] pro získávání zpráv pro vatikánskou špionážní službu“.¹¹³

O týden později, v neděli 16. dubna 1950 Katolické noviny otiskly dva články věnující se procesu. V prvním z nich „Neprospěli církvi svaté“ je připomínána spojitost s číhošťským zázrakem a zdůrazněna je, údajně prokázaná, vyzvědačská činnost ve prospěch Vatikánu a také nález zbraní a protistátních letáků v kostele. Zřejmě protiváhou k obžalovaným má být citovaný papežský prelát dr. J. Sobotka, jež se staví proti obžalovaným, které nepřímo nařkl z toho, že vše dělali jen „kvůli kapse kapitalistů“.¹¹⁴ Na tomto místě je vhodné připomenout, že stejný citát byl použit také v Lidových

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² PAULAS Jan, ŠEBEK Jaroslav, *Katolické noviny 1949-1989: Katolický týdeník*, Praha: Katolický týdeník, 2009, s. 8.

¹¹³ Katolické noviny, ročník II, číslo 15, 9. dubna 1950, str. 2.

¹¹⁴ Katolické noviny, ročník II, číslo 16, 16. dubna 1950, str. 2

novinách v rozhovoru také s dr. J. Sobotkou. Druhý článek tohoto vydání „Rozsudek státního soudu“ již představuje jednotlivé tresty, které odsouzení obdrželi.

Další týden, v neděli 23. dubna 1950 v Katolických novinách vychází komentář místopředsedy NS, poslance dr. D. Polanského, který byl náměstkem generálního tajemníka Katolické akce s názvem „Vlastenecký rozkvět víry“. Jednalo se o značně objemný článek, kde je nejdříve shrnuta aktuální situace katolické církve. Zde je však nutné dodat, že se jedná o shrnutí, které reflektuje fakt, že bylo napsáno představitelem Katolické akce. Jsou zde tak vyzdvihovány zákony vydané v záležitostech církve, a to zákon o hospodářském zabezpečení církví a zákon o zřízení státního úřadu pro věci církevní.¹¹⁵ V druhé části článku se autor vrací k procesu s Machalkem a spol. a označuje ho za významný z toho důvodu, že „ukázal nutnost ještě zvýšit naši bdělost a ostražitost proti nepřátelům republiky [...] kteří své protistátní činy a své protizákonné jednání skrývají pod pláštíkem náboženství [...]“.¹¹⁶ Autor obdržel značný prostor pro vyjádření svého postoje a připomíná tak, jak přečiny vyzvědačství, tak „rozvratné práce“. Dále pak nález zbraní v klášterech a nezapomene připomenout ani to, že „řádoví kněží zveličovali a politicky zneužívali podvodu v Číhošti, který byl farářem Toufarem vydáván za zázrak“.¹¹⁷

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
4	3 429	9.4.1950-23.4.1950	ne	ano	ano	ano

5.4.2 KATOLICKÉ NOVINY – SLOVENSKÉ

Katolické noviny byly vydávány nejen v Česku, ale také na Slovensku. I v nich je možné nalézt připomínku Machalkova procesu. Jedná se o dva krátké články vydané 9. a 16. dubna 1950. První z článků rekapituluje vznesená obvinění a druhý pak informuje o rozsudku. Díky malému rozsahu nedošlo v člancích, na rozdíl od českých Katolických novin, k ničemu dalšímu než ke shrnutí skutečností.¹¹⁸

¹¹⁵ Katolické noviny, ročník II, číslo 17, 56. dubna 1950, str. 1-2.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 2.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Katolické noviny, ročník 65, č. 15-16, 9. dubna a 16. dubna 1950.

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
2	287	9.4.1950- 16.4.1950	ne	ne	ne	ne

5.5 ČESKÝ ZÁPAS

Český zápas byl týdeníkem Církve československé vycházejícím ve velkém nákladu.¹¹⁹ Předcházela mu čtrnáctideník Právo národa, který byl založen roku 1918, avšak již od roku 1920 byl nahrazen právě týdeníkem Český zápas. Tento týdeník, nyní jako týdeník Církve československé husitské, vychází i v současné době. Cílem tohoto média je informovat nejen o dění v církvi, ale také mimo ni.

Proces Machalka a spol. se vnitřně dotýkal církve římskokatolické, nicméně jednalo se o důležitou událost z pohledu celospolečenského dění a proto své místo proces našel i v Českém zápase. Dle mého názoru to, že se jednalo o římskokatolickou záležitost, dodalo z pohledu Českého zápasu zpráve naopak na zajímavosti a to v tom smyslu, že se jednalo o možnost, jak se k římskokatolické církvi postavit značně kriticky.

Jak bylo zmíněno výše, s procesem Machalka a spol. je nerozlučně spjata kauza číhošťského zázraku. A právě o něm se zmiňuje článek „V kraji Šimona kouzelníka“, který v Českém zápase vyšel 6. dubna 1950.¹²⁰ Ač se tedy nejedná přímo o proces Machalka a spol., domnívám se, že je pro moji analýzu důležitý. Článek připomíná dokumentární film „Běda těm, skrze něž pohoršení přijde“¹²¹ a staví se kategoricky proti „zázraku“ a katolické církvi: „[...] Vždyť Vatikán a ti, kteří v jeho intencích v Číhošti „zázrak“ připravovali, jistě dobře věděli, proč právě zde mají zázrakový podvod nastrojít. Počítali s tím, že velký protireformační nápor, nasazený do tohoto kraje, zklerikalizoval a v myslích zatemnil domácí obyvatelstvo natolik, že se hned na každou kněžskou špinavost beze všeho chytne a ani ho nenapadne pochybovat o tom, že by snad mohlo jít též o něco jiného než o div divoucí, importovaný přímo s nebe“.¹²²

¹¹⁹ Dnešní název týdeník je Český zápas. Týdeník Církve československé husitské.

¹²⁰ Český zápas, ročník XXXIII, číslo 14, 6. dubna 1950, str. 72.

¹²¹ Jedná se o film s názvem „Běda tomu skrze něhož přichází pohoršení“, který byl natočen v roce 1950 právě v reakci na Číhošťský zázrak. Jeho cílem bylo pošpinit církev a představit faráře Toufara jako někoho, kdo v zájmu „Západu“ a Vatikánu stvořil církevní podvod. Toufar sám měl ve filmu vystupovat, avšak díky mučení, kterému byl vystaven, nebyl natáčení schopen, a proto musel být nahrazen.

¹²² Český zápas, ročník XXXIII, číslo 15, 6. dubna 1950, str. 72.

Vydání Českého zápasu z následujícího týdne, tj. z 13. dubna 1950 se již věnuje samotnému procesu. Na titulní straně jsou uvedeny hned dva články informující o procesu. První z nich je sloupek „Dva světy“ od Petra Hrotovského. Podle autora není celý proces proti Machalkovi a spol. zaměřen proti náboženství jako takovému, ale ukazuje chybu pouze u katolíků. Druhý článek „Včas odhaleni a poznání“ již otevřeně obviňuje katolickou církev z převratu a obvinění z procesu jsou označováni za oběti Vatikánu: „[...] (Vatikán) plánovitě se chystal k převratu, kdy nastoupí vítěznou cestu Evropou a celým světem. [...]”.¹²³ I zde je tak uveden zdůrazněn jeden z mnou určených výrazů pro mediální analýzu a to „převrat“, avšak ostatní výrazy se ve článcích nevyskytují. Na konci samotného článku je pak čtenáři předestřena úvaha o tom, že Vatikánem řízení obžalování v procesu měli za úkol zrušit nekatolické církve a v první řadě církev československou.¹²⁴

Dozvuky celého případu lze pak nalézt ještě v článku ze 4. května 1950 „Exkomunikace, zázraky, sabotáže“, kde je však číhošťský zázrak zmíněn jen velmi okrajově, i tento článek je však laděn značně protikatolicky.¹²⁵

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
3	1 690	6.4.1950-13.4.1950	ne	ano	ano	ano

5.6 KŘESŤANSKÁ ŽENA

Křesťanská žena je časopis, který byl vydáván Svazem katolických žen a dívek. Pod tímto názvem vycházel od roku 1927. Předcházela mu časopis Moravská žena vydávaný od roku 1919. Jednalo se o týdeník, který byl, jak již sám název napovídá, určen převážně ženám. Tomu byl přizpůsoben i jeho obsah. Převažují články určené ženám pojednávající o mateřství, módě a domácnosti a také příběhy na pokračování. Nicméně součástí téměř každého díla býval i článek komentující aktuální dění. 15. dubna 1950 tak v Křesťanské ženě vychází článek s názvem „Za mír, pro lepší zítřek našich dětí“.¹²⁶

¹²³ Český zápas, ročník XXXIII, číslo 15, 6. dubna 1950, str. 75.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Český zápas, ročník XXXIII, číslo 18, 4. května 1950, str. 94.

¹²⁶ Křesťanská žena, ročník III. (XXXIX.), číslo 17, 15.IV.1950, str. 3.

Jedná se pouze o jediný článek, který ale zabírá téměř celou jednu stranu. Je zdůrazněna vina Vatikánu, pro příklad lze uvést větu: „[...] Tím bolestněji nesou katoličtí věřící to, že vatikánská politika se zapletla do sítí intrik západních imperialistických velmocí a že Vatikán sám se stává stále více povolným nástrojem jejich politických záměrů“.¹²⁷ Mezi sledované údaje patří výrazy typu „podvratná činnost“, špionáž atp. I tato lze v článku nalézt: „[...] Odsouzení vysocí představitelé mnišských řádů byli živým důkazem, kam tato politika vede: k velezradě, ke špionáži, k rozvracení státního zřízení i hospodářské výstavby republiky a ve svých důsledcích k ohrožení samotné existence národa a plodů jeho pilné práce. Jsou toto činy křesťanské lásky? [...] Nikoliv!“.¹²⁸

Celkově je však článek laděn nábožensky. Neobsahuje přesný popis všech obviněných nebo samotného soudního přelíčení. Píše se zde spíše o uvědomění si následků konkrétních situací, o hlasu Božím. I přesto se však jedná o článek, který se staví naprosto jasně proti Machalkovi a spol., na stranu komunistického režimu, což lze doložit závěrem článku, kde se uvádí: „[...] Odsuzujeme ty, kteří přímo či nepřímo vstoupili do služeb západních intrikánů a ještě úžeji se přimykáme k novému světu, jenž vyrůstá z mírumilovné práce milionů poctivých dělnických rukou u nás a u našich věrných spojenců z velkého tábora lidových demokracií v čele se Sovětským svazem [...]“.¹²⁹

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
1	669	15.4.1950	ne	ne	ne	ano

5.7 KOSTNICKÉ JISKRY

Kostnické jiskry patří mezi menší periodika. Byly vydávány uskupením Kostnické jednoty, která sdružuje některé české evangelické církve. Tento týdeník začal vycházet v Československu již v roce 1913 a publikuje i v dnešní době.

I Kostnické jiskry se případu Machalka a spol. věnovaly, i když v malé míře. Článek pojednávající o procesu vyšel 13. dubna 1950 pod názvem „Soud nad podvratnou činností klášterů“. V článku je zmíněn rozsudek z 5. dubna 1950. Jmenovitě je zde zmíněn

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

pouze ThDr. Mastiliak, o kterém je uvedeno, že „již od roku 1944 rozleptával partyzánský boj proti okupantům na Slovensku a po osvobození se dopouštěl vyzvědačství a jiné protistátní činnosti.“¹³⁰

Výše uvedený článek je jediným textem, který na dané téma v Kostnických jiskrách vyšel. Oproti jiným tiskovinám je zde prostor, který byl procesu Machalka a spol. věnován velmi malý. Důvodem může být fakt, že se jednalo o periodikum, které bylo určeno nábožensky zaměřeným čtenářům, ale nebylo pod přímým područím komunistické strany, na rozdíl např. od Katolických novin. Je také možné, že se tehdejší redakce Kostnických jisker tímto článkem snažila splnit „povinnost“ o kauze informovat způsobem, který by vyhovoval komunistickému režimu, ale zároveň svým čtenářům nepodávat zkreslených informací víc než bylo nezbytně nutné. Tento předpoklad by mohl být podpořen faktem, že Kostnické jiskry ve dnech konání samotného procesu vůbec nevyšly. V současné redakci Kostnických jisker se ústně traduje, že v letech, kdy byl u moci komunistický režim, a stala se událost, o které Kostnické jiskry nechtěly informovat způsobem, kterým jim byl stranou diktován, pak noviny vůbec nevyšly a tento fakt byl odůvodněn „technickými obtížemi“. Tato technická pauza ve vydávání nastala i v týdnu, ve kterém se konal proces Machalka a spol.¹³¹

informační proměnné			analytické proměnné			
I.	II.	III.	1	2	3	4
1	118	13.4.1950	ne	ne	ne	ano

Z údajů vyplývá, že Kostnické jiskry se procesu věnovaly opravdu jen krátce bez větších podrobností.

¹³⁰ Kostnické jiskry evangelický týdeník, ročník 35, 13.IV.1950.

¹³¹ Tato skutečnost byla sdělena autorce při osobním setkání v redakci dne 8. září 2020.

6. HODNOCENÍ

V rámci hodnocení jsou nejprve hodnoceny samostatně stranické tisky, následně náboženské a poté dochází k souhrnnému zhodnocení celé analýzy. V rámci mediální obsahové analýzy byly hodnoceny informační proměnné:

- I. počet článků
- II. počet užitých slov ve člancích
- III. časový úsek, po který byly články vydávány.

A dále analytické proměnné:

1. detailní popis soudního procesu
2. obžaloba Vatikánu
3. propojenost procesu Machalka a spol. s tzv. číhošťským zázrakem
4. výskyt výrazů, které měly za úkol zdůraznit vinu nejen obžalovaných, ale i církve; typu „podvratná činnost“, „protistátní činnost“, „rozvrácení lidové demokracie“, „převrat“.

6.1 STRANICKÉ TISKY

periodikum	informační proměnné			analytické proměnné			
	I.	II.	III.	1	2	3	4
Rudé právo	7	26 474	1.4.1950- 6.4.1950	ano	ano	ano	ano
Lidová demokracie	8	15 269	1.4.1950- 9.4.1950	ano	ano	ano	ano
Svobodné slovo	7	16 765	1.4.1950- 6.4.1950	ano	ano	ano	ano

Výše uvedená tabulka uvádí výsledky analýzy ze stranických listů, tj. Rudého práva, Lidové demokracie a Svobodného slova. Z analýzy vyplývá, že přístup všech médií v informovanosti o procesu Machalka a spol. byl velice podobný. Zvláště údaje z Rudého práva a Svobodného slova jsou téměř totožná, ať už se jedná o počet článků či časového úseku, po kdy byly články vydávány. Liší se jen ve velikosti článků, kdy je Rudé právo použilo na články bezkonkurenčně nejvíce slov. Rozdíl oproti Lidové demokracii však nejsou nijak velká – vyšlo o jediný článek více a Lidová demokracie z kauzy čerpala o dvě

vydání déle než Rudé právo a Lidová demokracie. Postup všech novin je téměř totožný, jak dokládají analyzované analytické proměnné. Všechny deníky přinesly detailní popis procesu včetně prepisů výsledků. Noviny nevydávaly jen konkrétní prepisy ze soudního procesu, ale také různé reportáže, úvahy či sloupky, ve kterých byla kritika Vatikánu zvláště patrná. V podstatě deníky nevynechaly jedinou příležitost k tomu, aby mohly Vatikán nařknout ze špionáže či vyzvědačství. Propojenost s kauzou s číhošťským zázrakem se ukázala být důležitým prvkem celého procesu, resp. prvkem, který byl často zmiňován. Byl tak nejen součástí procesu, ale, podobně jako kritický postoj k Vatikánu, často zdůrazňován jako něco, co církev v Česku nastrojila za pomoci Vatikánu a Spojených států proto, aby poškodila lidově demokratické zřízení. Pro zdůraznění výše uvedeného byly používány výrazy, které jsou uvedené v analytických proměnných v bodě 4. Výše uvedené informace dle mého názoru dokazují to, že způsob informovanosti ve stranických tiscích byl nejen komunistickým režimem kontrolovaný, ale přímo řízený.

6.2 NÁBOŽENSKÉ TISKY

periodikum	informační proměnné			analytické proměnné			
	I.	II.	III.	1	2	3	4
Katolické noviny české	4	3429	9.4.1950-23.4.1950	ne	ano	ano	ano
Katolické noviny slovenské	2	287	9.4.1950-16.4.1950	ne	ne	ne	ne
Český zápas	3	1 690	6.4.1950-13.4.1950	ne	ano	ano	ano
Křesťanská žena	1	669	15.4.1950	ne	ne	ne	ano
Kostnické jiskry	1	118	13.4.1950	ne	ne	ne	ano

Z analýzy provedené na periodikách, které byly určeny věřícím čtenářům, vyplývá, že zde byl značně odlišný přístup. Nejvíce prostoru co do objemu článků i časového úseku jsou jednoznačně na prvním místě Katolické noviny určené pro české čtenáře. Nejméně prostoru pak procesu věnovaly Kostnické jiskry. Z mého pohledu je velmi zajímavá analýza analytických proměnných. Detailnímu popisu soudního procesu se nevěnovalo žádné periodikum. Zde je však nutné podotknout, že se jedná, na rozdíl od stranických

deníků, o týdeníky. A možný je také fakt, že náboženská média čekala až na výsledek procesu. Za důležitý bod analýzy považují skutečnost, že obžalobě Vatikánu a propojenosti procesu s číhošťským zázrakem se věnovaly pouze dvě periodika a to Katolické noviny – české a Český zápas a toto je podpořeno slovy, která jsem vyhledávala v rámci analýzy (proměnná č. 4). Ovšem domnívám, že z rozdílného důvodu. Jak již bylo uvedeno výše, Katolické noviny spadaly pod přímý vliv komunistické strany, a proto není překvapivé, že jejich styl ve způsobu informování má podobný ráz jako stranické listy. U Českého zápasu vidím důvod jinde a to v tom, že Český zápas nebyl římskokatolickým periodikem a proto se domnívám, že jeho redaktoři částečně i využili možnosti, jak vyzdvihnout domnělou vinu římskokatolické církve. Ostatní periodika, tj. Katolické noviny slovenské, Křesťanská žena a Kostnické jiskry, se o obžalobě Vatikánu ani o číhošťském zázraku v podstatě nezmiňují, avšak i ony ve svých článcích využívají výrazy, které mají zdůrazňovat vinu obžalovaných. Tato fakta tak podle mého názoru dokládají tu skutečnost, že i římskokatolická periodika byla komunistickým režimem kontrolována a proto si nemohla dovolit vybočit z tónu, který si komunistická strana přála, avšak nebyla zde ta naprostá podřízenost jako u stranických novin. Zde bych důvod viděla také ve čtenářích, kterým byly tiskoviny určeny. V článcích se často objevovalo zdůraznění faktu, že před soudem stojí osoby s vazbou na Vatikán a kláštery, ale oproti tomu nebylo kritizováno náboženství jako takové. Toto vidím jako souvislost s tím, že komunistický režim se snažil římskokatolickou církev v Československu ovládnout, ale ne ji úplně zničit.

6.3 VÝSLEDEK ANALÝZY

V Úvodu této práce byla položena základní výzkumná otázka „Jakým způsobem byl proces Machalka a spol. prezentován v dobových tištěných médiích?“, která byla doplněna několika podotázkami: 1) „Věnovala všechna média tématu stejný či obdobný prostor z pohledu počtu článků?“; 2) „V jakém časovém úseku se jednotlivá média tématu věnovala?“; 3) „Panoval mezi médii rozdílný přístup k tématu podle toho, jakým čtenářům byly tiskoviny určeny?“. Odpovědi na jednotlivé podotázky tak společně odpoví také na tu hlavní. Odpověď na první podotázku je, že média nevěnovala tématu stejný prostor. Jak bylo uvedeno výše, objem celkových informací se lišil zvláště mezi stranickými a náboženskými listy. I v obou sledovaných skupinách docházelo k rozdílu, ale v konečném důsledku je dle mého názoru nejdůležitější právě rozdíl v tom, zda se jednalo o stranické či náboženské periodikum. Podotázka číslo 2 měla zodpovědět otázku týkající

se časového úseku, po který se média procesu věnovala. Tato odpověď je však velmi ovlivněna tím, zda se jednalo o deník či týdeník. Jak bylo uvedeno výše stranické deníky, začaly s informováním hned 1. dubna 1950 a skončily krátce po vynesení rozsudku, které proběhlo 5. dubna 1950. Na rozdíl od nich náboženská periodika začala vždy až po konečném vynesení rozsudku. Poslední článek v mnou sledovaných médiích věnující se procesu Machalka a spol. vyšel 23. dubna 1950. Třetí podotázka pak měla zodpovědět otázku týkající se čtenářů jednotlivých periodik. Zde je odpověď ano - mezi médii panoval rozdíl v přístupu k tématu. Rozdíl je jasně patrný při srovnání stranického a náboženského tisku. Z pohledu stranických tisků je však důvodem ne fakt, že čtenářem je volič té či oné konkrétní strany, ale řízenost informovanosti komunistickým režimem. Avšak k rozdílům docházelo i v rámci skupiny náboženských médií. Zde vidím jednoznačný rozdíl v tom, zda periodika patřila pod římskokatolickou církev či nikoliv.

7. BROŽURA CO SE SKRÝVALO ZA ZDMI KLÁŠTERŮ

Brožura „Co se skrývalo za zdmi klášterů“ nepatří k žádnému konkrétnímu médiu, která byla analyzována výše, avšak domnívám se, že zmínka o ní do této bakalářské práce patří. Pro toto rozhodnutí mám několik důvodů, mezi které patří také to, že o skutečnosti, že bude brožura vydána, bylo rozhodnuto ještě před uzavřením samotného procesu. Již ve výše zmíněném Zázpisu z porady na ministerstvu spravedlnosti o politické koncepci, režii a propagačním využití procesu s představiteli církevních řádů z 25. března 1950 je zmíněno ustanovení komise s. Dvořáka, Průši, Huby, Neulse a Střidy.¹³² Mimo jiné je zde uvedeno, že „brožura má být psána živě, přesvědčivě a musí být vydána ihned“.¹³³ V kapitole o vývoji médií v Československu byl zmíněn fakt, že komunistická strana důsledně dohlížela na způsob informování v tištěných médiích. V kapitole hodnocení pak je uvedeno, že některá z analyzovaných médií byla dle mého názoru přímo komunistickým režimem řízena. Cílem komunistické strany bylo využít procesu Machalka a spol. k pošpinění Vatikánu i římskokatolických řádů a oslabit tak působení církve na území Československa. V rámci tištěného slova se zaměřila na výše uvedené novinové tisky a pro větší důraznosti i větší dosah v informovanosti využili i zmiňovanou brožuru.

Samotná brožura je tak napsána ve velmi kritickém tónu vůči odsouzeným a také Vatikánu. Na začátku knihy jsou představeni obžalovaní a následují prepisy výslechů. Jednotlivé body, které chtěla komunistická strana zdůraznit, pak mají své vlastní kapitoly, mezi které patří např. „Čihošťský ‚zázrak‘ ve světle nových dokumentů“, „Jesuité – špióni a zrádci se staletou tradicí“, „Vatikánská špiónská učiliště“ nebo „Opěrné body vyzvědačů a teroristů“. Zajímavá je též kapitoly „Také zahraniční kláštery“, kde autoři uvádí, že „Do špionážní činnosti ve prospěch amerických velkokapitalistů však Vatikán pochopitelně zapojil nejen československé kláštery, ale rozdělil úkoly i pro kláštery v ostatních zemích.“¹³⁴ Např. o Jugoslávii autoři napsali: „V Jugoslávii hrají Vatikánem řízené kláštery reakční úlohu ve prospěch zrádcovské, zločinné Titovy bandy, stejně jako v Řecku ve prospěch amerických a britských okupantů a domácích monarchofašistů.“¹³⁵ Brožura je tak velmi komplexním dílem, které ventiluje názor komunistického režimu na Vatikán a kláštery z mnoha různých hledisek a to zřejmě proto, aby obsáhla celou širokou škálu

¹³² BULÍNOVÁ Marie, *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951...*, s. 423

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ NEULS Jindřich, DVOŘÁK Miroslav, *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950, s. 102.

¹³⁵ Tamtéž.

možností.

Závěr brožury patří ohlasům na proces, kdy slovo dostává již vícekrát výše zmíněný doktor Sobotka, tedy tentýž člověk, který byl citován také v Lidové demokracii nebo Katolických novinách.

ZÁVĚR

Komunistický převrat v Únoru 1948 přinesl Československu celospolečenské změny, které se dotkly také římskokatolické církve. Režim, který se dostal k moci, se rozhodl bojovat proti církvi všemi prostředky a snížit tak její vliv, který měla ve společnosti. Tento boj byl systematický a obnášel tak nepřátelské tažení proti biskupům, kněžím, vzdělávacím institucím i řádům. Mezi tyto represe patřily též politické procesy, přičemž prvním z nich byl proces Machalka a spol. Proces pojmenovaný po římskokatolickém knězi Augustinu Machalkovi byl až náhradou za původně předpokládaný proces, jehož hlavní postavou měl být farář Toufar, jehož komunistický režim obviňoval z podvodné přípravy zázraku. Toufar však zemřel v rukách komunistů, kteří ho umučili dříve, než mohl stanout před soudem. Díky tomu se proces konal proti představitelům řeholních řádů.

První část bakalářské práce tak představuje situaci v Československu po roce 1948 a to s důrazem na vztah státu a církve a také s důrazem na události, které tento vztah utvářely. Prostor je věnován i jednotlivým restriktivním opatřením, která komunistický režim využil v boji proti římskokatolické církvi. Dále je popsán samotný soudní proces, jeho průběh a také jeho výsledek.

Druhá část práce si kladla za cíl pomocí obsahové mediální analýzy tištěných periodik Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Katolické noviny, Český zápas, Křesťanská žena a Kostnické jiskry nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem komunistický režim informoval o průběhu tohoto procesu veřejnost. Vysvětlení postupu práce s mediální obsahovou analýzou je věnována samostatná kapitola, která přináší přehled toho, jakým způsobem bylo s tištěnými médii pracováno. Jedním ze základních rysů komunistického režimu je přizpůsobovat realitu vlastním zájmům a tato ideologie se promítla také do samotné prezentace soudního řízení v analyzovaných médiích. Proces byl důkladně připraven, obdobně jako způsob prezentace, která přímo podléhala komunistickému režimu. Avšak komunistická strana kontrolovala všechna oficiální tištěná média a proto je výsledkem analýzy mimo jiné to, že se komunistickým režimem prosazovaná protivatikánská a protiřádová rétorika projevuje ve všech analyzovaných médiích. Ovšem tento projev je rozdílný. Zvláště zřejmý je tento rozdíl mezi stranickým a náboženským tiskem. V tom stranickém je patrné, že šlo o přímou řízenost informovanosti. Styl publikování vykazuje výrazné podobnosti. Situace v médiích určených pro věřící

čtenáře je situace odlišná. Tato odlišnost tkví v postavení a zaměření jednotlivých tiskovin. Katolické noviny se nejvíce přibližují stranickému tisku, byly také pod přímým vedením komunistické strany. Kostnické jiskry a Český zápas nebyly deníky určené pro římskokatolické věřící a jejich zaměření se také ve způsobu publikování projevilo. Ovšem různým způsobem. Kostnické jiskry se tématu příliš nedotkly, na rozdíl od Českého zápasu, který využil této příležitosti k tomu, aby mohl římskokatolickou církev kritizovat. Křesťanská žena též projevila negativní tón, ale její příspěvek je laděn více nábožensky, než aby sloužil k výčtu konkrétních faktů, jako například detailnímu rozboru soudního procesu. Lze tak vyjádřit názor, že tento rozdílný přístup u náboženských tisků dokazuje to, že komunistický režim neměl vypracovanou konkrétní strategii pro média určená pro věřící čtenáře, na rozdíl od stranického tisku. Jak je uvedeno výše, v samotném hodnocení analýzy, byly ve způsobu informovanosti jisté rozdíly, které však nic nemění na faktu, že všechna oficiální média musela setrvat v mantinelech, které jim komunistický režim přisoudil.

Summary

Tato bakalářská práce si klade za cíl představit soudní proces komunistického režimu proti římskokatolické církvi s názvem Machalka a spol., a připravit kvantitativní obsahovou analýzu oficiálních československých médií té doby, tj. Rudého práva, Lidové demokracie, Svobodného slova, Katolických novin, Českého zápasu, Křesťanské ženy a Kostnických jisker. Proces je zasazen do celonárodního kontextu tak, aby bylo možné doložit, že samotné soudní řízení patřilo do řetězce událostí, jejichž cílem bylo na všech úrovních eliminovat vliv církve na společnost. Mediální analýza pak zodpovídá výzkumnou otázku: „Jakým způsobem byl proces Machalka a spol. prezentován v dobových tištěných médiích?“ a s ní spojené konkretizující podotázky: „Věnovala všechna média tématu stejný či obdobný prostor z pohledu počtu článků?“; „V jakém

časovém úseku se jednotlivá média tématu věnovala?"; „Panoval mezi médii rozdílný přístup k tématu podle toho, jakým čtenářům byly tiskoviny určeny?“. Výsledkem obsahové analýzy je porovnání stranických tisků v rámci jedné skupiny a tisků určených věřícím čtenářům v rámci skupiny druhé. Následně došlo k analýze všech tištěných médií v rámci jedné souhrnné skupiny. Analýza prokázala podobnost zpracování v rámci skupiny stranických tisků v důsledku řízenosti informačních procesů komunistickým režimem. Výsledkem porovnání skupiny náboženských médií je diferenciací mezi týdeníky, které jsou zapříčiněné v největší míře tím, jaká byla cílová skupina čtenářů (rozdíl mezi římskokatolickými věřícími a ostatními), s výjimkou českých Katolických novin, které vykazují obdobné znaky jako stranický list a to z důvodu přímého vlivu komunistického režimu.

Použitá literatura

Sekundární literatura

- 1) BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.
- 2) BEDNAŘÍK Petr, JIRÁK Jan, KÖPPLOVÁ Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha: Grada, 2011.
- 3) BULÍNOVÁ Marie, *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951, edice dokumentů, I. Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka) duben 1949-březen 1950* Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci se Státním ústředním archivem v nakladatelství DOPLNĚK, 1994.
- 4) DOLEŽAL Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli*, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.
- 5) FORMÁNKOVÁ Pavlína, KOURA Petr, *Žádáme trest smrti: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.
- 6) JIRÁK Jan, ŘÍCHOVÁ Blanka, *Politická komunikace a média*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000.
- 7) KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu 1948-1953*, Brno: Nakladatelství Doplněk, 1993.
- 8) KAPLAN Karel, TOMÁŠEK Dušan, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, Praha: Ústav pro sou-dobé dějiny AV ČR, 1994.
- 9) KOCIAN, Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, Brno: Doplněk, 2002.
- 10) MANDZÁK Daniel Atanáz, *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol.*, Bratislava: Ústav památi národa, 2009.
- 11) PAULAS Jan, ŠEBEK Jaroslav, *Katolické noviny 1949-1989: Katolický týdeník*, Praha: Katolický týdeník, 2009.
- 12) SCHULZ Winfried, HAGEN Lutz, SCHERER Helmut, REIFOVÁ Irena, *Analýza obsahu mediálních sdělení*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998.
- 13) TRAMPOTA Tomáš, *Metody výzkumu médií*, Praha: Portál, 2010.
- 14) VAŠKO Václav, *Dům na skále, Církev zkoušená I., 1945-začátek 1950*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.
- 15) VLČEK Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2003.

Primární literatura

- 1) Český zápas, ročník XXXIII, č. 14-18.
- 2) NEULS Jindřich, DVOŘÁK Miroslav, *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.
- 3) Katolické noviny (české), ročník II., č. 15-17.
- 4) Katolické noviny (slovenské), ročník 65, č. 15-16.
- 5) Kostnické jiskry evangelický týdeník, ročník 35.
- 6) Křesťanská žena, ročník III. (XXXIX.), č. 17.
- 7) Lidová demokracie, Roč. IV., č. 78-85.
- 8) Rudé právo, ročník 30, č. 78-82.
- 9) Svobodné slovo, ročník IV., č. 78-82.

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Michaela Emanovská
E-mail:	41880051@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	Soudobé dějiny
Semestr a školní rok zahájení práce:	zimní 2020/2021
Semestr a školní rok ukončení práce:	letní 2020/2021
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.
Vedoucí práce:	PhDr. Miroslav Kunštát, PhD.
Název práce:	Proces Machalka a spol. ve světle tehdejších oficiálních československých médií
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Rok 1948 je v československých dějinách rokem přelomovým. V únoru 1948 došlo ke změně režimu, když se definitivně k moci dostala komunistická strana. Období do roku 1950 bylo charakteristické pro snahu komunistického režimu upevnit svoji moc. Římskokatolická církev je pro komunistický režim přirozeným ideologickým nepřítelem, a došlo proto ze strany komunistického režimu k jejímu pronásledování. Mezi případy, na kterých je možné výše uvedené ilustrovat, patří případ faráře Josefa Toufara a na něho navazující proces Machalka a spol. Tento proces byl prvním monstrprocesem komunistického režimu proti římskokatolické církvi. Tak jako i jiné případy byl i proces Machalka a spol. prezentován veřejnosti v různých tištěných médiích, která téma zpracovala různým způsobem, přičemž úkolem bakalářské práce je zpracování mediální analýzy z těchto vybraných tištěných médií.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Po odevzdání projektu práce došlo ke změně ve výběru analyzovaných médií, z analýzy byly vyloučeny Zemědělské noviny a Práce.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	<ol style="list-style-type: none">1. Vztah státu a římskokatolické církve v letech 1948-19502. Proces Machalka a spol.3. Média v Československu po roce 19484. Mediální obsahová analýza5. Tištěná média6. Hodnocení7. Brožura Co se skrývalo za zdmi klášterů

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

1. **BALÍK Stanislav, HANUŠ Jiří, Katolická církev v Československu 1945-1989, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013.**
2. **BEDNAŘÍK Petr, JIRÁK Jan, KÖPPLOVÁ Barbara, Dějiny českých médií: od počátku do současnosti, Praha: Grada, 2011.**
3. **BULÍNOVÁ Marie, Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951. I. Církevní šestka (duben 1949-březen 1950), Praha: Ústav pro soudobé dějiny; Brno: Doplněk, 1994.**
4. **KAPLAN Karel, Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno: Nakladatelství Doplněk, 1993.**
5. **MANDZÁK Daniel Atanáz, Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkom a spol., Bratislava: Ústav pamati národa, 2009.**
6. **SCHULZ Winfried, HAGEN Lutz, SCHERER Helmut, REIFOVÁ Irena, Analýza obsahu mediálních sdělení, Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998.**
7. **VAŠKO Václav, Dům na skále, Církev zkoušená I., 1945 - začátek 1950, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.**
8. **Tištěná média: Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Katolické noviny, Český zápas, Křesťanská žena, Kostnické jiskry.**

Podpis studenta a datum

23. 04. 2021

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		